

Національна академія педагогічних наук України
Український науково-дослідний інститут естетичної освіти
Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

науково-педагогічний вісник

Випуск 7

**Херсон
Видавець Грінь Д.С.
2017**

ЗМІСТ

Грицак Ю. Л. Проблема посттравматичних стресових розладів військовослужбовців, учасників бойових дій.....	5
Литва Я. В., Демченко В. В. Професійна зрілість як показник готовності до професійного самовдосконалення майбутнього вчителя	9
Линбарська О. М. Формування управлінської компетентності керівника навчального закладу в умовах післядипломної педагогічної освіти.....	11
Масітчук Ю. Ю. Методологічні підходи до проектування концепції неперервності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем сформованої культури здоров'я	15
Пастеренко Т. С. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до формування ключових компетентностей молодших школярів	19
Романишин С. О., Овод Ю. В. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх працівників соціальної сфери до професійної діяльності в умовах дистанційного навчання	23
Романишина О. Я., Островська Н. Д., Романишина Л. М. Формування професійної ідентичності студентів історичного факультету.....	27
Рудник І. С. Письмові роботи як засіб формування культури писемного мовлення учнів загальноосвітніх середніх шкіл України другої половини ХХ ст.....	30
Ткачук О. М. Структурно-функціональна модель формування професійної математичної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю у процесі вивчення математичних дисциплін у коледжах.....	35
Тарих О. Культура мовлення в системі вітчизняної шкільної освіти післявоєнного періоду ХХ ст.	40
Червобрива Н. В. Апробація ефективності процесу сформованості готовності майбутніх фельдшерів до професійної діяльності у процесі виробничої практики	44
Яршин Р. М. Розвиток просторової уяви майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами креслення.....	55

Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару «Психолого-педагогічне забезпечення якості професійної підготовки майбутніх юристів» (Херсон, 28 квітня 2017 р.)

Шерман М. І., Павлюк Ю. П. Проектування структури контенту дистанційного курсу «Інформаційні технології у професійній діяльності» на засадах інтегративного підходу	58
Томашевський В. В. Науково-педагогічна модель процесу формування естетичної культури майбутніх дизайнерів.....	59
Киселевич І. В. Навчання юридичної термінології сучасної англійської мови як складова формування професійної філологічної компетенції майбутніх юристів	61
Топал В. В., Саратовський О. В., Вайда Т. С. Використання педагогічних технологій у професійній підготовці курсантів та студентів ВНЗ МВС України як умова удосконалення їх фахової готовності.....	62
Жильцов О. Л. Інноваційні технології в системі юридичної освіти	64
Камінська О. А. Проблема підвищення ефективності розвитку загальнокультурних компетенцій майбутніх юристів (на прикладі вивчення дисципліни «Основи римського права»).....	66
Бочевар А. Г. Формування позитивної мотивації навчальної діяльності майбутніх юристів у мультимедійному середовищі.....	68

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТУДЕНТІВ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

*У статті розглянуто питання про значення професійної ідентичності у фаховій підготовці майбутніх учителів історії. Нова освітня парадигма передбачає, що цей процес охоплює два рівні: розвиток професійної компетентності та особистісне становлення. Подано філософський та психолого-педагогічний аналізи понять «ідентичність» та «професійна ідентичність». Проаналізовано перехід основних понять за схемою: ідентифікація – ідентичність – самоідентичність – професійна ідентичність. Подано визначення поняття «професійна ідентичність». Виокремлено два основні етапи формування професійної ідентичності: перший – професійне становлення фахівця; другий – становлення рівнів професійної ідентичності. Детально розглянуто соціальну ідентичність, як складову підготовки майбутніх учителів історії. **Ключові слова:** студенти історичного факультету, ідентичність, професійна ідентичність, етапи, типи, рівні.*

*Романишина О. Я., Островская Н. Д., Романшина Л. М. Формирование профессиональной идентичности у студентов исторического факультета. В статье рассмотрен вопрос о значении профессиональной идентичности в профессиональной подготовке будущих учителей истории. Новая образовательная парадигма предполагает, что этот процесс охватывает два уровня: развитие профессиональной компетентности и личностное становление. Подано философский и психолого-педагогический анализы понятий «идентичность» и «профессиональная идентичность». Проанализированы переход основных понятий по схеме: идентификация – идентичность – самоидентичность – профессиональная идентичность. Дано определение понятия «профессиональная идентичность». Выделены два основных этапа формирования профессиональной идентичности: первый – профессиональное становление специалиста; второй – формирование уровней профессиональной идентичности. Детально рассмотрены социальную идентичность, как составляющую профессиональной подготовки будущих учителей истории. **Ключевые слова:** студенты исторического факультета, идентичность, профессиональная идентичность, этапы, типы, уровни.*

*Romanishina O. Ya., Ostrovskaya N. D., Romanishina L. M. Formation of professional identity students of the Faculty of History. The article is devoted to the issue of the professional identity in professional training of future teachers of history. The new educational paradigm presupposes that this process includes two levels: the development of professional competence and personal development. Philosophical, psychological and pedagogical analysis of the concepts of "identity" and "professional identity" have been given. The transition of the basic concepts according to the scheme have been analyzed: identification – identity – self-identity – professional identity. The definition of "professional identity" has been given: an integrative concept that combines the components of personal and social identity, multi-layer dynamic structure that contains a "conscious and unconscious component, constituent part of self-consciousness, the result of professional self-determination, characteristics of personality in terms of professional interaction with environment, that presupposes attitude himself as a professional, attitude to the profession, to the members of the professional community". Two main stages of professional identity have been singled out: the first – professional formation of the specialist, the second – the formation of professional identity levels. Several concepts of professional identity have been overviewed. A social concept is considered The most recognized in psychology due to which is viewed as a cognitive system that is equated to the self-conception and includes two subsystems: the personal and social professional identity. For the future teachers of history the social identity is the essential one, as it is closely related to the life of the society. Among the constituent parts of the professional identity we singled out: cognitive, emotional and behavioural. Levels of professional identity formedness have been chosen: indistinct identity, immature identity, moratorium, gained identity. Their determination is in the process of verification. The following conclusions have been made according to the research results: students of the Faculty of History have the insufficiently formed professional identity, which affects the formation of professional competence of future specialists. **Key words:** students of the Faculty of History, identity, professional identity, stages, types, levels.*

Актуальність дослідження. Актуальність проблеми формування висококваліфікованих учителів набуває все більшого значення в сучасному суспільстві. Нова освітня парадигма передбачає, що цей процес охоплює два рівні: розвиток професійної компетентності та особистісне становлення (формування внутрішньої готовності до опанування професією та власної реалізації). Це пояснюється змінною традиційної парадигми освіти на особистісно орієнтовану, у зв'язку удосконаленням системи освіти України у світлі Болонської конвенції.

Питанню професійної підготовки майбутнього вчителя присвячено багато досліджень науковців за напрямками: методологічні основи сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, Г. Васянович, І. Зязюн, В. Кремень, Г. Щедровицький та ін.); дидактичні концепти та теоретичні засади неперервної університетської освітньої освіти (Г. Балл, І. Бех, М. Євтух, В. Луговий, Н. Ничкало та ін.); реалізація компетентнісного підходу в освіті (Н. Бібік, Л. Ващенко, Е. Зеер, О. Лок-

шина, Г. Селевко, О. Пометун, А. Хуторської); теоретичні основи інноватизації освітнього середовища у вищих навчальних закладах (А. Алексюк, І. Богданова, Є. Бондаревська, С. Бурилова, В. Гузеев, І. Дичківська, В. Докучаева, З. Курлянд, Н. Матяш, Г. Осипов, О. Падалка, С. Подмазін, Л. Романишина, М. Савчин, О. Шпак, Л. Штефан, В. Ясвін та ін.); інформаційних технологій в освіті (В. Биков, І. Булах, Н. Голівер, О. Гончарова, Р. Горбатюк, Р. Гуревич, М. Жалдак, Р. Костенко, М. Лукашук, Ю. Машбиць, Л. Панченко, Є. Полат, В. Трайнев та ін.).

Серед закордонних вчених, які власне і започаткували розгляд цієї проблеми можемо виділити: А. Адлер, Р. Баумайстер, Х. Беккер, А. Бодальов, Е. Дюркгейм, Е. Еріксон, Л. Кляйн, Дж. Мід, С. Московічі, М. Серто, Ч. Тарт, Дж. Тернер та ін.). Науковці розглядають як основу професійної ідентичності питання ідентифікації, завдяки якому відбувається особистісний розвиток людини в процесі соціалізації та персоніфікації.

Однак у наукових публікаціях дослідників розкриваються тільки окремі аспекти формування професійної ідентичності майбутніх фахівців, які можна використати для підготовки вчителів.

Тому метою статті обрали вивчення особливостей формування професійної ідентичності майбутніх учителів історії.

Постановка проблеми. Філософський та психолого-педагогічний аналізи понять «ідентичність» та «ідентифікація» здійснено у працях П. Гнатенка, О. Єрмолаєвої і В. Павленка, який передбачав перехід основних понять за схемою: ідентифікація – ідентичність – самоідентичність – професійна ідентичність. Ми підтримуємо думку цих науковців, ми при цьому враховували взаємозалежність і взаємозв'язок між ними, який проявляється у такому порядку:

1. Визначити поняття ідентичності і ідентифікації. Одним із перших дослідників проблеми ідентифікації й ідентичності визнано Е. Еріксона [5].

2. З'ясувати особливості професійної ідентичності фахівця і зокрема майбутнього вчителя [4; 7; 14].

Аналіз психологічних джерел показав, що в західній літературі подано визначення поняття «ідентифікація» і «ідентичність», які дещо відрізняються від визначень українських дослідників. Цьому питанню присвяtimo наші подальші дослідження і звернемо увагу на деякі особливості понять, оскільки у наукових працях із цієї проблеми ототожнюється ідентичність і ідентифікація [9].

Серед основних проблем, які стосуються підготовки майбутніх фахівців, як вказує Н. Іванова [6], взаємопов'язаними є предметні галузі – «ідентичність» і «розвиток». Ідентичність визначається як базисна характеристика особистості. Вона є внутрішньою й зберігається впродовж життя індивіда. Американський вчений Р. Фогельсон розробив концепцію психологічних механізмів функціонування ідентичності [16]. Автор виділяє такі види ідентичності: реальна, негативна, трансляційна.

Серед видів ідентичності Ю. Хабермас виділяє особистісну і соціальну ідентичності. Вертикальний вимір – це особистісна ідентичність – пов'язаність історії життя людини (це саме те, чим займаються історики). Горизонтальний вимір – це соціальна ідентичність – забезпечує можливість виконувати вимоги усіх рольових систем, до яких належить людина (це також сфера діяльності істориків) [15].

А. Борисюк, визначає професійну ідентичність як інтегративне поняття, що об'єднує в собі компоненти особистісної та соціальної ідентичності, багаторівнева динамічна структура, що містить «усвідомлені та неусвідомлені компоненти, складова самосвідомості, результат професійного самовизначення, характеристика особистості з погляду її професійної взаємодії з навколишнім світом, що передбачає ставлення до себе як до професіонала, ставлення до професії, до членів професійної спільноти» [4]. Тобто, поняття Ідентичність, професійна ідентичність вимагають подальшого дослідження.

Основний зміст статті. Професійна ідентичність є складовою професіоналізму, тому особливої уваги заслуговує проблема педагогічного професіоналізму. За баченням А. Борисюк [4] педагогічний професіоналізм передбачає наявність професійних властивостей і та якостей професійного педагога. Але до цього майбутніх учителів

потрібно готувати в процесі навчання в ВНЗ. А цього можна досягнути за наявності сформованості у них професійної ідентичності.

У процесі дослідження виокремлено два основні етапи формування професійної ідентичності: перший – професійне становлення фахівця; другий – формування рівнів професійної ідентичності. Становлення професійної ідентичності, характеризується опосередкованим тривалим, поетапним розвитком індивіда як суб'єкта полягає в усвідомленні себе в професії [1].

Наступний етап – саморефлексія, усвідомлення реального стану справ, їх прийняття чи не прийняття нею, також визнання чи не визнання професійним співтовариством особистості як фахівця.

Вчена Т. Березіна [3] виокремила три основні етапи становлення професійної ідентичності студентів педагогічного ВНЗ первинний вибір, підтвердження або спростування первинного вибору, реалізація первинного вибору.

З такого добору зрозуміла роль первинного вибору. На першому етапі студенти знайомляться з професією спільноту. Допомогу в цьому вони отримують при вивченні дисципліни «Вступ до спеціальності». На історичному факультеті ця дисципліна відповідає особливостям спеціалізації, враховуючи потребу студентів у широкому діапазоні вивчення політичних подій, уміти розібратися в них і провести певний аналіз. Другий етап передбачає можливість суттєвої зміни у професійних інтересах (є можливість до розчарування у професійній зміні вибору). Третій етап забезпечує перехід студента до ототожнення себе зі своєю професійною діяльністю. Цей етап можна назвати адаптаційним і він є дуже важливим у формуванні професійної ідентичності [10].

Три етапи формування професійної ідентичності студентів педагогічних ВНЗ виділяє О. Кочкурова: адаптаційний (1 курс); стабілізуючий (2-3 курс) і уточнювальний (4-курс) [7]. У своїх дослідженнях ми притримувалися класифікації О. Кочкурової.

Вивчено декілька концепцій професійної ідентичності. Найбільш визнаною у психології вважається соціальна концепція професійної ідентичності (Х. Теддфелд та Дж. Тернер). Автори розглядають професійну ідентичність у вигляді когнітивної системи, що ототожнюється Я-концепцією і містить дві підсистеми:

1) особистісну професійну ідентичність, яка здатна самовизначитися у термінах фізичних, інтелектуальних моральних якостей;

2) соціальну професійну ідентичність, що складається з окремих ідентифікацій і визначається належністю людини до різних соціальних категорій: раси, національності, статі тощо [16;17].

Для майбутніх учителів історії суттєве значення має соціальна ідентичність, оскільки вона пов'язана з життям у соціумі. Прихильником соціальної концепції є М. Марнець, в працях якої професійна ідентичність базується на усвідомленні, що повсякденна соціальна нестабільність закономірно формує суб'єкта, який порівняно легко змінює свої соціальні ролі та відповідні ідентичності [8].

У своїх дослідженнях У. Родигіна виокремила ознаки, які є проявом ефективності формування професійної ідентичності: результативність діяльності; володіння спеціаль-

Рівні сформованості професійної ідентичності у студентів історичного факультету

Категорія к-ть студентів/ види ідентичності	73	Рівні сформованості професійної ідентичності									
		1		2		3		4		5	
Розмита ідентичність	14	0	0,00%	2	2,74%	3	4,11%	5	6,85%	4	5,48%
Передчасна ідентичність	33	6	8,22%	5	6,85%	1	1,37%	6	8,22%	15	20,55%
Мораторій	18	1	1,37%	1	1,37%	3	4,11%	4	5,48%	9	12,33%
Здобута ідентичність	8	1	1,37%	2	2,74%	2	2,74%	2	2,74%	1	1,37%

знаннями та вміннями; здатність до творчості (креативність); відповідальність за свою діяльність; свідомість діяльності; наявність відповідної професійної етики [11].

Б. Ананьєв, Х. Теджфел та Дж. Тернер представляють професійну ідентичність через три складові Я-концепції:

1. **Когнітивна складова** (фахові знання та професійні переосвоєння, усвідомлення професійного Я-образу). Вона базується на когнітивному підході.

2. **Емоційна складова** (емоційно-оцінне ставлення до професійних переконань і знань, перед самим собою). Основа для формування цієї складової є екзистенційно-трансформативний підхід.

3. **Поведінкова складова** (включає потенційні поведінкові реакції на конкретні дії, які можуть бути викликані знаннями про себе і ставленням до себе.). Для її формування був використаний ціннісно-вольовий і структурно-динамічний підходи [2; 16; 17].

Тактику формування професійної ідентичності майбутніх учителів представляє трьома напрямками учений М. Сандатенко:

1. **Когнітивно-диспозиційний.** Цей напрям забезпечується формами навчання: лекції, семінарські заняття, дискусії, спостереження за роботою вчителів під час практики, самостійна робота з науковою літературою, підготовка доповідей. Професійна підготовка майбутнього вчителя враховує національний і світовий досвід організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності з метою підвищення професіоналізму та особистісного розвитку майбутнього вчителя.

2. **Орієнтаційно-рефлексивний.** Форми: рефлексивні тренінги, написання оглядів, само- і взаємооцінки, дискусії, круглі столи за участю фахівців-практиків.

3. **Практико-орієнтаційний.** Основними формами його реалізації є ділові і рольові ігри, моделювання професійних ситуацій та занурення в них, рольові тренінги, складання життєвих і професійних планів, перспектив, стратегій професійного розвитку, професійні практикуми [13].

Для підвищення якості підготовки майбутніх учителів історії були впроваджені педагогічні умови: використання можливостей інформаційного середовища Moodle у формуванні професійної ідентичності майбутніх учителів, застосування проектного навчання в процесі формування професійної ідентичності майбутніх учителів. Їх реалізація була розглянута в попередніх статтях [12].

Зупинімося на результатах дослідження.

Рівні сформованості професійної ідентичності, які були визначені науковцем Дж. Марсіа: розмита ідентичність, передчасна ідентичність, мораторій, здобута ідентичність, згрупували у такий спосіб: разом охарактеризували розмиту і передчасну ідентичність, оскільки вони

характеризують початок формування ідентичності: мораторій – це перехідна стадія і кінцева стадія – здобута ідентичність. Тому за показниками видів ідентичності можна прослідкувати процес. Подамо кількісну характеристику сформованості кожного виду ідентичності у студентів історичного факультету (див. табл. 1).

Для аналізу обрали в два рівні – 4 і 5. Наш вибір пояснюємо тим, що це самі високі рівні сформованості професійної ідентичності. Тому саме вони мають визначальне значення. За їх показниками будемо визначати завдання формуального експерименту для кожного з досліджуваних факультетів.

Розмита ідентичність проявляється у 14 з 73 студентів. Найбільша кількість студентів перебуває на 4 і 5 рівнях (12,33%). Найкращі результати відповідали передчасній ідентичності на 4 і 5 рівнях (28, 77%). За проявом здобутої ідентичності перебуває найменша кількість студентів (4,11%). За результатами досліджень були зроблені такі висновки: студентами історичного факультету потрібно звернути увагу на формування професійної ідентичності.

Таким чином, формування професійної ідентичності у студентів історичного факультету проходить на недостатньому рівні і потребує ретельного дослідження.

Висновки. Формування професійної ідентичності є психолого-педагогічною проблемою, яка все більше проявляється у підготовці майбутніх фахівців. Вона є складовою професіоналізму і в цьому проявляється значення професійної ідентичності і потреба в її дослідженні.

Список використаних джерел:

1. Алексеева А. В. Психологична стать як чинник становлення ідентичності у юнацькому віці: дис. канд. псих. наук: спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / Анна Валеріївна Алексеева. – Івано-Франківськ, 2006. – 233 с.
2. Ананьєв Б. Г. О проблемах современного человекознания / Борис Герасимович Ананьєв. – СПб., 2001. – 272 с.
3. Березина Т. С. Становление профессиональной идентичности педагога / Татьяна Сергеевна Березина // Педагогическое образование и наука. – 2008. – № 7. – С.24-27., с. 25-26
4. Борисюк А. С. Професійна ідентичність медичного психолога: соціально-психологічний аналіз: Монографія / Алла Степанівна Борисюк. – Ч.: Книги-XXI, 2010. – 440 с.
5. Эрикссон Э. Идентичность: юность и кризис. Пер. с англ. (Серия: Библиотека зарубежной психологии) / Эрик Эрикссон. – М.: Флинта, 2006. – 342 с., с.45
6. Иванова Н. Л. Профессиональная идентичность в социально-психологических исследованиях / Наталья Львовна Иванова // Вопросы психологии. – 2008. – №1. – С.89-100
7. Кочурова О. В. Особливості професійної ідентичності та професійного маргіналізму майбутніх учителів / Ольга Володимирівна Кочурова // Психологічні перспективи. – 2012. – Випуск 20. – С. 106-114, с. 106-114.

8. Марунець М. Прикладні аспекти дослідження професійної ідентичності / М. Марунець // Соціальна психологія. – 2006. – № 3. – С. 90-97, с. 95.
9. Мороз А. Г. Профессиональная адаптация выпускника педагогического ВУЗа: дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 «Теория и история педагогики» / Алексей Григорьевич Мороз. – К.: 1983. – 460 с.
10. Москаль Ю. В. Ідентифікація й ідентичність у суспільному форматі теоретичного аналізу / Юрій Володимирович Москаль // Психологія і суспільство. – 2006. – №1. – С. 96-112
11. Родыгина У. С. Психологические особенности профессиональной идентичности студентов / Ульяна Сергеевна Родыгина // Психологическая наука и образование. – 2007. – №4. – С. 39-48, с. 40
12. Романишина О. Я. Педагогічні умови формування професійної ідентичності майбутніх учителів з використанням інформаційних технологій / Оксана Ярославівна Романишина // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології: збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. – 2015. – Вип. 1(12). Т. 2. – С. 97-100.
13. Солдатенко М. М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності: монографія / Микола Миколайович Солдатенко. К.: В-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2006. – 198 с.
14. Шнейдер Л. Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг / Лидия Бернгардовна Шнейдер. – М.: Изд-во Моск. соц.-психол. ин-та; Воронеж: изд-во «МОДЭК», 2004. – 600 с.
15. Хабермас Ю. Понятие индивидуальности / Юрген Хабермас // Вопросы философии. – 1989. – № 2. – С. 35-40, с. 35-40.
16. Fogelson R. D. Person, self and identity. Some anthropological retrospects, circumspects and prospects / R. D. Fogelson // Psychological theories of self / [ed. by B. Lee]. – N.Y., L.: Plenum Press, 1982. – P. 115-132.
17. Tajfel H. The social identity theory of intergroup behavior / Н. Tajfel, J. C. Turner // Psychology of intergroup relations / ed. by S. Worchel, W. G. Austin. – Chicago: Nelson-Hall, 1986. – P. 7-24, с. 7-24.

УДК 372.80:808.82.808.01(09)«19»(477)

Руснак І.

ПИСЬМОВІ РОБОТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ СЕРЕДНІХ ШКІЛ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

У статті розкрито сутність поняття "культура писемного мовлення". Обґрунтовано доцільність застосування у формуванні цього феномена напрацьованого в другій половині ХХ ст. досвіду використання учнівських письмових робіт. Відзначено, що в тогочасній шкільній практиці використовувались роботи логічного характеру та роботи творчо-емоціонального змісту. Виявлено, що у формуванні культури писемного мовлення учнів старших класів найбільш поширеними були такі види письмових робіт: за процесом мислення, предметом думки та за процесом виконання. Письмові роботи з літератури тісно пов'язані з розвитком пам'яті учнів в усіх видах процесів: запам'ятовування, відтворення тощо. Аргументовано, що писемне мовлення виконує власну функцію й обумовлене особливими комунікативною ситуацією: відсутність адресата, екстралінгвістичних експресивних засобів (міміки, жестів, інтонації), має вищий рівень відвертості та абстрактності, йому притаманна логічна структура замість асоціативної. Рівень культури писемного мовлення свідчить про рівень загальної культури особистості, і, відповідно, забезпечує її успішність у різних сферах життєдіяльності, тому його формування належить до найважливіших завдань загальноосвітньої середньої школи і на сучасному етапі її розвитку. **Ключові слова:** культура мовлення, шкільна освіта, культура писемного мовлення, письмові роботи учнів, твори, перекази, загальноосвітня середня школа.

Руснак І. С. Письменные работы как средство формирования культуры письменной речи учащихся общеобразовательных средних школ Украины второй половины XX столетия. В статье раскрыто сущность понятия «культура письменной речи». Обосновано целесообразность применения в формировании этого феномена наработанного во второй половине XX века опыта использования ученических письменных работ. Отмечено, что в школьной практике того времени использовались работы логического характера и работы творческо-эмоционального содержания. Выведено, что в формировании культуры письменной речи учащихся старших классов наиболее распространенными были такие виды письменных работ: за процессом мышления, за предметом мысли и за процессом выполнения. Письменные работы по литературе тесно связаны с развитием памяти учащихся во всех видовых процессах: запоминание, воспроизведение и т.д. Аргументировано, что письменная речь выполняет собственную функцию и обусловлена особенностями коммуникативной ситуации: отсутствием адресата, экстралингвистических экспрессивных средств (миимики, жестов, интонации), имеет высший уровень откровенности и абстрактности, ей свойственна логическая структура вместо ассоциативной. Уровень культуры письменной речи свидетельствует об уровне общей культуры личности и, соответственно, обеспечивает ее успешность в различных сферах жизнедеятельности, поэтому ее формирование принадлежит к наиболее важным задачам общеобразовательной средней школы и на современном этапе ее развития. **Ключевые слова:** культура речи, школьное образование, культура письменной речи, письменные работы учащихся, сочинения, переклад, общеобразовательная средняя школа.

Rusnak I. S. Written Works as a Means of Forming the Culture of Written Speech of Pupils of Secondary Schools of Ukraine in the Second Half of the XX Century. The article reveals the essence of the concept "culture of written speech". The expediency of application in the formation of this phenomenon worked out in the second half of the XX century experience of using pupils' written work has been substantiated. It is noted that in the school practice at that time, works of logical character and works of creative-emotional content were used. It was found out that in the formation of the culture of written speech of the pupils of senior classes the following types of written works were the most widespread: by the process of thinking, by the subject of thought and by the process of execution. Written works on literature are closely related to the development of pupils' memory in all kinds of processes: memorization, reproduction, etc. It is argued that written speech fulfils its own function and is conditioned by the special communicative situation: the absence of the addressee, extra-linguistic expressive means (facial expressions, gestures, intonation), it has a higher level of openness and abstraction, it is characterized by a logical structure instead of an associative one. The level of culture of written speech indicates the level of general culture of the individual, and, accordingly, ensures success in various spheres of life, therefore its formation belongs to the most important tasks of the secondary school at the present stage of development. **Key words:** speech culture, school education, culture of written speech, written works of pupils, writings, retellings, general secondary school.